

अदालतमा प्रयोग हुने नेपाली भाषा

दुर्गाप्रसाद दाहाल

उपप्राध्यापक, नेपाली शिक्षा विभाग, महेन्द्ररत्न क्याम्पस, ताहाचल

Email : 123durgadahal@gmail.com

लेखसार

यसमा अदालतको फैसलामा प्रयोग भएको नेपाली भाषाको अध्ययन भएको छ। अदालतको फैसलामा प्रयोग हुने भाषाका सन्दर्भमा रहेका समस्या र सुधारका विषयमा समेत यसमा महत्वपूर्ण सुझाव प्रस्तुत गरिएको छ। यस प्रकारको अध्ययनले नेपाली भाषाको प्रयोजनपरक अध्ययनका साथै जनताले न्याय पाउने अधिकारलाई पनि सहज बनाउने परिवेशको सिर्जना हुनेछ। अदालतको मुद्दाको फैसलामा प्रयोग भएका शब्दहरूको स्रोतगत अध्ययन गर्नु, अदालतमा मुद्दाको फैसलामा प्रयोग भएका शब्दहरूको निर्माण प्रक्रिया पहिचान गर्नु र अदालतका मुद्दाको फैसलामा भएका वाक्यहरूको गठन अध्ययन गर्नु महत्वपूर्ण हुन्छ। अदालतमा मुद्दाको फैसलामा प्रयोग भएका भाषाको स्रोत, निर्माण र वाक्यगठन सम्बन्धमा मुद्दाको फैसलाको फाइल अध्ययन गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ। कानुनी नेपाली भाषामा लामो वाक्यमात्र नभई वाक्यगठनमा व्याकरणका नियमलाई पनि बेवास्ता गरिएको हुन्छ। यस्ता लेखाइमा अशुद्धता र प्रस्तुतिगत स्पष्टताको अभाव हुन्छ। यस्ता लेखनमा वाक्य पनि क्लिष्ट रहेका हुन्छन्। अदालतमा प्रयोग हुने नेपाली भाषामा संस्कृत, अरवी, फारसी, तुर्की आदि भाषाका शब्दहरूको बाहुल्य पाइन्छ। अदालती भाषामा पुरातन लेखनशैली पाइन्छ। यसमा पूर्णविरामको सट्टा अल्पविराम चिह्न प्रयोग गरी वाक्य अस्वाभाविक रूपमा लम्ब्याउने र शुद्धताको बेवास्ता गर्ने गरेको देखिन्छ। अदालती लेखनमा अत्यन्त लामो प्रस्तुति गरिने भएकाले एउटै कुरा दोहरिएको हुन्छ। अदालती भाषाको यस प्रकारको पुनरावृत्तिलाई हटाउदै प्रस्तुतिलाई आवश्यकता अनुसार सङ्क्षिप्त बनाउनुपर्ने हुन्छ। यस प्रकारका लेखनमा कतिपय अनावश्यक तथ्यसमेत उल्लेख हुनाले प्रस्तुति लामो र भद्दा बन्नपुग्छ। यसका लागि यस्ता लेखनमा आवश्यक तथ्यहरू मात्र उल्लेख गरिनुपर्छ, भन्ने कुरालाई मनन गर्नुपर्छ। अदालतमा प्रयोग हुने लेखनका लामो वाक्य आम अभ्यासको प्रचलनका रूपमा रहेको छ। यस प्रकारको प्रचलनलाई हटाई छोटो वाक्यहरूको प्रयोग गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

मुख्य शब्दावलीहरू : उपसर्ग, द्वित्व, प्रत्यय, प्रयोजनपरक भेद, प्रायोगिक भाषाविज्ञान, समास।

विषय परिचय

अन्तर्राष्ट्रिय परिप्रेक्ष्यमा नेपाली भाषालाई समृद्ध बनाउने दिशामा देश विदेशका विद्वान्, शिक्षक, भाषावैज्ञानिक र नेपाली सेवी संस्थाहरू निरन्तर प्रयत्नशील छन्। दुनियाँभरि नेपाली भाषाप्रति निष्ठा बढिरहेको छ। नेपाली सिक्ने सिकाउने क्रम बढिरहेको छ। यस सन्दर्भमा प्रयोजनपरक नेपालीको शैलीसम्बन्धी अध्ययन अपरिहार्य छ। भाषाको प्रयोजनपरक भेद

भाषाको आधुनिक युगको आर्थिक, व्यावसायिक, वैज्ञानिक एवम् प्रशासनिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यबाट भएको हो। प्रयोजनपरक भाषा प्रायोगिक भाषाविज्ञानभित्रको नयाँ उपशाखाका रूपमा विस्तार भइरहेको देखिन्छ। भाषालाई हाम्रो आवश्यकता पूर्तिका लागि विभिन्न क्षेत्रहरूमा प्रयोग गर्नाले प्रयोजनपरक भेदको निर्माण हुन्छ। यसका प्रयोग क्षेत्र प्रशासन परिचालन, प्रविधि एवम् ज्ञान विज्ञानसम्म फैलिएको हुन्छ। यी क्षेत्रहरूमा भाषाका विभिन्न शैली रूप व्यवहार गरिन्छ। साहित्य मात्र नभई सामाजिक क्षेत्रसम्म यसले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ। कुनै पनि भाषाले भिन्न भिन्न आवश्यकताका लागि भिन्न भिन्न भूमिका निर्वाह गर्दा शैलीले पनि भिन्नभिन्न रूप धारण गर्दछ। विषयका आधारमा विज्ञानको प्रयुक्ति, साहित्यको प्रयुक्ति, कानूनको प्रयुक्ति, प्रशासनको प्रयुक्ति, पत्रकारिताको प्रयुक्ति, धार्मिक प्रयुक्ति आदि प्रयुक्तिहरू देखिन्छन्। यस्ता प्रयुक्तिहरू शब्दभण्डार, पदावली संरचना र व्याकरण आदिका आधारमा छुट्टिन्छन् (यादव र रेग्मी, २०५९, पृ. २५)। पारिभाषिक शब्दावलीमा पनि यो भेद प्रकट हुन्छ। अतः विभिन्न प्रयोजनका लागि प्रयुक्त भाषाको भिन्न रूपलाई प्रयोजनपरक भेद भनिन्छ। साहित्यिक शैली कविता, कथा, उपन्यास, निबन्ध आदि अनेक स्तरमा भाषाको प्रयोग भइरहेको छ। यस्तो भाषाको अभिव्यक्ति पक्ष सुन्दर, गरिमामय एवम् आकर्षक हुन्छ। नेपालीका मुख्य तीन साहित्यिक शैली स्वीकृत छन् : संस्कृतनिष्ठ नेपाली, उर्दूनिष्ठ नेपाली र हिन्दीनिष्ठ नेपाली। यसबाहेक आज अङ्ग्रेजी मिश्रित शैली अर्थात् नेपालिस पनि प्रचलित भएको देखिन्छ। साहित्यमा प्रचलित नेपालीका यी चार शैली रूपहरूलाई साहित्यिक शैली भनिन्छ। प्रशासनिक शैली सरकारी कामकाज र प्रशासनका क्षेत्रमा प्रयुक्त हुन्छ। यस प्रकारको भाषिक शैली मुख्य रूपमा सरकारी पत्र व्यवहार, सरकारी प्रतिवेदन, सरकारी विज्ञापन, टिप्पणी लेखन, मस्यौदा लेखन, प्रतिवेदन, सङ्क्षेपण, नियम अधिनियमहरू, सङ्कल्पको लागि प्रयोग गरिन्छ। यस शैलीमा भावुकता, कोमलता, उखानटुक्का तथा अन्य सीपका प्रयोग वर्जित गरिन्छ। यसमा निर्वैयक्तिकता, तटस्थता तथा तथ्यपरकता अनिवार्य मानिन्छ। यसमा पारिभाषिक शब्दावली तथा प्राविधिक शब्दावलीका स्थान अद्वितीय छ। भाल्टे (२००६, पृ.६८) का अनुसार : “प्रशासनिक कामकाजसँग सम्बन्धित वाक्य रचना, शब्द प्रक्रिया तथा कार्यलयीय पद्धतिका निर्वाह स्वरूप त्यसमा आएका तटस्थता आदि यस शैलीमा दृष्टिगोचर हुन्छ”। व्यावसायिक शैली व्यापार एवम् वाणिज्य क्षेत्रमा प्रयुक्त भाषाको स्वरूप हो। यो मुख्य रूपमा बैङ्क, बजार, व्यावसायिक विज्ञापन, कम्पनीहरू, आयात निर्यात आदिसँग जोडिएको भाषाको रूप हो। यसमा निर्वैयक्तिकता, आकर्षक भाषाशैलीको प्रयोग गरिन्छ। आम जनतासँग सम्बन्धित हुने भएकाले यो सरल, स्पष्ट र वर्णनात्मक प्रकृतिको हुन्छ। प्राविधिक शैली मुख्यतः विज्ञान एवम् प्राविधिक क्षेत्रमा प्रयुक्त भाषाको स्वरूप हो। विज्ञान, इन्जिनियरिङ विज्ञान, चिकित्सा, कारखाना, अन्तरिक्ष आदिका क्षेत्रमा नेपाली भाषाको यही रूप प्रचलित हुन्छ। वस्तुनिष्ठता, अन्तराष्ट्रिय शब्दको प्रधानता, प्राविधिक प्रधानता, विशिष्ट चिह्न र आरेखहरूको प्रयोग यस क्षेत्रका नेपाली भाषाका प्रमुख विशेषताहरू हुन्। जनसञ्चार शैली जनसञ्चार माध्यममा प्रयुक्त नेपाली भाषाका यो रूप मुख्यतः पत्रकारिता, टेलिभिजन, रेडियो, विज्ञापन, सिनेमा,

इन्टरनेट जस्तै फेसबुक, हवाट्स एप आदिमा केन्द्रित रहेको छ। माध्यमानुरूपता, सन्देशानुरूपता, सहजता, समय सीमाबाट प्रभावित भाषिक संरचना, सम्प्रेषणशीलता, मानकीकरण आदि जनसञ्चारको शैलीका मुख्य विशेषता हुन्। यातायात तथा पर्यटन शैली मुख्य रूपमा यातायातका विभिन्न माध्यम जस्तै : सडक यातायात, जलमार्ग, वायुयान, रेल र पर्यटन क्षेत्रहरूमा प्रयुक्त हुन्छ। यसबाहेक हवाई अड्डा, होटल र रेस्टुरा इभेन्ट म्यानेजम्यान्ट क्याफेका क्षेत्रमा प्रचलित हुन्छ। प्रविधि प्रधानता, अङ्ग्रेजी शब्दको अत्यधिक प्रयोग, सामान्य बोलचालका शब्दका विशेषता पनि यस शैलीमा देखिन्छ। राजनीतिक शैली राजनीतिसँग जोडिएको नेपालीको यो शैली विभिन्न राजनीतिक दलहरूद्वारा उपयोग गरिन्छ। मुख्य रूपमा निर्वाचनका क्रममा अधिक प्रभावी ढङ्गबाट उपयोग गरिन्छ। यसमा विभिन्न राजनीतिक सिद्धान्त, समाज विज्ञान, नागरिकशास्त्र, अर्थशास्त्रसँग जोडिएका विभिन्न शब्दको प्रयोग भएको पाइन्छ। गृहविज्ञानको शैली गृह विज्ञान क्षेत्रको भाषाको शैली घर वातावरणसँग जोडिएको हुन्छ। मुख्य रूपमा भान्साघर, खाना पकाउने विधि, खाद्य, खाना प्रदर्शनी, मसलाहरू, घरमा आवश्यक व्यवस्था जस्ता क्षेत्रमा यस प्रकारको नेपाली प्रयोग गरिन्छ। धार्मिक शैली नेपाली भाषाको यो शैली मुख्य रूपमा धार्मिक क्षेत्रसँग जोडिएको हुन्छ। धर्म सम्बन्धित प्रवचन, कथा, भक्ति गीत, भजन, कीर्तन, शायरी, आरतीमा यो शैली देख्न सकिन्छ। यस शैलीमा संस्कृत शब्दहरूको समृद्धि, लय र ताल देख्न सकिन्छ। सामाजिक शैली समाजका विभिन्न आवश्यकता पूर्तिका लागि जुन भाषाको प्रयोग गरिन्छ त्यो भाषाको सामाजिक शैली हो। यसलाई बोलचालको नेपाली भन्नु पनि उपयुक्त हुन्छ। नेपाली अङ्ग्रेजी मिश्रित शैली, पुर्वेली नेपाली, माझाली नेपाली, पश्चिमी नेपाली, मझपश्चिमा नेपाली, परपरिश्चमा नेपाली आदि यसका केही सामाजिक भेदका उदाहरण हुन्। ऐन, कानून, अदालत आदिका क्षेत्रमा प्रचलित शैली कानुनी शैली हो।

विषयगत भेदलाई मुख्यतः सम्बन्धित क्षेत्रका प्राविधिक पारिभाषिक शब्दभण्डारले विभेदित गरेको देखिन्छ तर यस्तो भेद शब्दभण्डारका दृष्टिले मात्रले नभई वाक्यरचना तथा अन्य शैलीगत आधारमा पनि फरक हुन सक्छ (अधिकारी, २०६७, पृ. २४)। यस अध्ययनमा कानुनी शैलीगत विशेषता पहिचानका दृष्टिले अदालतमा प्रयोग हुने नेपाली भाषाको अध्ययन गरिएको छ। अदालतमा न्यायका लागि वादी पक्षले आफ्नो दावी र प्रतिवादी पक्षले पनि आफ्ना जिकिरहरू पेश गर्दछन्। अदालतमा यसरी विवाद पेश भएका मुद्दामा विभिन्न किसिमका कागजातमा प्रयोग गरिने भाषा विशेष प्रकारका हुन्छन्। कानून विषयमा प्रयुक्त हुने भाषामा वाक्य निकै लामालामा हुन्छन्। यसमा र, तथापि, तापनि, तर, भएबाट, सोको, निज, ऐनजस्ता शब्दहरूको प्रयोग गरी वाक्यलाई जटिल तुल्याइन्छ। ... कानुनी नेपाली भाषामा अरबी, फारसी स्रोतका आगन्तुक शब्दहरूको आधिक्य छ (शर्मा र बराल, २०५९, पृ. १०१)। यसमा 'विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा' 'यसले यसलाई बुझाउँछ', 'जुनसुकै कुरा लेखिएको भए पनि' आदि पदावलीको प्रयोग हुन्छ (गौतम, २०४९, पृ. १३)।

कानुनी नेपाली भाषाको प्रयोग ऐन, नियम र मुद्दा मामिलाका सन्दर्भमा हुने गर्दछ। यस अर्थमा हेर्दा कानुनी नेपाली भाषाको क्षेत्र ऐन, नियम र मुद्दा मामिलासँग सम्बन्धित विषयमा

प्रयोग हुने नेपाली भाषाको रूपमा बुझ्नु जरुरी छ। कानुनी नेपाली भाषाका प्रयोगकर्ताहरूमा प्राध्यापक, बकिल, कानुन विषयका लेखक, न्यायाधीश, कानुनका विद्यार्थी, कानुनका सेवाग्राही आदि पर्दछन्। मुद्दा मामिलामा प्रयोग हुने भाषा र मुद्दा पश्चात प्राप्त हुने फैसला पनि नेपाली भाषाको कानुनी भेदमा नै पर्दछ। न्याय पाउनु हरेक व्यक्तिको अधिकार हो। व्यक्तिलाई प्राप्त अधिकारहरू कसैबाट खोसिएमा वा उल्लङ्घन भएमा सो व्यक्ति अदालतमा प्रवेश गरी न्याय माग्न सक्छ। यसरी अदालतमा कुनै विवाद कसैले लगेमा त्यसलाई मुद्दाको रूपमा लिइन्छ। मुद्दा अधिकार, कर्तव्य वा दायित्व निर्धारणको निमित्त अदालत समक्ष प्रस्तुत गरिएको विवादित विषय हो जसमा सामान्यतया दुई पक्षहरू हुन्छन्। दुई पक्ष बिच मुख नमिली इन्साफ गरी ठहर्‍याउनुपर्ने खास विवादको विषयलाई मुद्दा भनिन्छ। मुद्दालाई हक बेहक छुट्टयाएर, दुई पक्षको बिचमा मुख नमिली इन्साफ गरी छुट्टयाएपछि गरिने निर्णयलाई फैसला भनिन्छ। फैसलाले मुद्दाको निर्णय गरेको हुन्छ। यसमा प्रयोग गरिने भाषा कानुनी प्रकृतिको हुन्छ। अदालतमा परेको विवाद वा मुद्दामा अदालतबाट गरिने निर्णयलाई फैसला भनिन्छ। फैसलामा न्यायाधीशले न्याय निरूपण गर्दछ। न्यायाधीशले गरेको न्याय निरूपण उल्लेख भएको लिखत फैसला हो। फैसला मुद्दा मामिलाका सन्दर्भमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण लिखत हो। फैसलामा मुद्दाको सङ्क्षिप्त तथ्यदेखि न्यायाधीशले गरेको ठहर निर्णय र सो निर्णय कसरी कार्यान्वयन गर्ने भन्ने सम्मका कुरा उल्लेख भएको हुन्छ। यहाँ 'अदालतमा प्रयोग हुने नेपाली भाषा' शीर्षकमा यो अध्ययन पारिएको छ।

एउटै व्यक्तिले पनि सबै ठाउँमा एकै खालको भाषा प्रयोग गर्दैन। कामविशेष वा खासखास प्रयोजनका लागि प्रयोग गरिने भाषिक भेदलाई प्रयोजनपरक भाषिका भनिन्छ (तिमल्सिना, २०६४, पृ.६)। भाषाको प्रयोगका क्रममा विषयगत आधारमा देखिने भाषिक भेदलाई भाषाको प्रयोजनपरक भेद भनिन्छ। ज्ञान विज्ञानका विशिष्ट क्षेत्रमा प्रयोग गरिने भाषाको विशेष किसिमको भेदलाई प्रयोजनपरक भेद भनिन्छ। नेपाली भाषाको प्रयोग ज्ञान, विज्ञान, शिक्षा, कानुन, वन, कृषि आदि विभिन्न विषय वा क्षेत्रमा हुन्छ। सबै विषय वा क्षेत्रमा प्रयोग गरिने नेपाली भाषामा एकै प्रकारका विशेषताहरू हुँदैनन्। प्रयोग वा विषय अनुसार भाषाका विभिन्न रूपहरूको प्रयोग हुन्छ। भाषाको प्रयोग कुन विषयका निमित्त गरिँदै छ भन्ने कुराले भाषा कुन रूपमा प्रस्तुत गर्ने भन्ने कुराको निर्धारण हुन्छ। यस्ता भेदहरूमा प्राविधिक-चिकित्सा, इन्जिनियरिङ, वन, विज्ञान, कृषि आदि, कानुनी, वाणिज्य, कार्यालयीय, सामाजिक आदि छन्। नेपाली भाषाका प्रयोजनपरक भेदमा देहाय बमोजिमका भेदहरू हुन्छन् : (क) नेपाली भाषाको साहित्यिक भेद, (ख) कानुनी भेद, (ग) प्राविधिक भेद र (घ) वैज्ञानिक भेद। यी नेपाली भाषाका प्रयोजनपरक भेदमध्ये यहाँ नेपाली भाषाको कानुनी भेदको मात्र चर्चा गरिएको छ।

अध्ययन विधि

यो अध्ययन गुणात्मक ढाँचाको रहेको छ। यसमा सामान्य तथ्याङ्कशास्त्रको प्रयोग गरिएको छ। यस अध्ययनका लागि प्राथमिक र द्वितीयक दुवै स्रोतबाट सामग्री सङ्कलन गरिएको छ।

अदालतको मुद्दाको फैसलामा प्रयोग भएका शब्दहरूको स्रोतगत अध्ययन गर्नु, अदालतमा मुद्दाको फैसलामा प्रयोग भएका शब्दहरूको निर्माण प्रक्रिया अध्ययन गर्नु र अदालतका मुद्दाको फैसलामा भएका वाक्यगठन अध्ययन गर्नु यस अध्ययनको उद्देश्य रहेकाले यहाँ अदालतमा मुद्दाको फैसलामा प्रयोग भएका नेपाली भाषाको स्रोत, निर्माण र वाक्यगठन सम्बन्धमा सम्बद्ध विषय र मुद्दाका फैसलाको फाइल अध्ययन गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ ।

यस अध्ययनका लागि अदालतद्वारा गरिएको कानुनी फैसलालाई प्राथमिक स्रोतका रूपमा उपयोग गरिएको छ भने विभिन्न क्षेत्रका भाषाशैली सम्बन्धी सैद्धान्तिक ज्ञान दिने किताबहरू यस अध्ययन क्रममा द्वितीय स्रोतको रूपमा उपयोग गरिएको छ । नमुना छनोट प्रस्तुत अध्ययनमा राजस्व न्याधीकरणका मुद्दाहरूमध्ये बढी भन्सार मूल्य निर्धारण (दुईवटा), बढी भन्सार महसुल माग, सुन चोरी पैठारी गरी चारवटा मुद्दाको अध्ययन गरिएको छ । यी चारवटा मुद्दाहरूमा तयार भएको फैसलाका कागजातहरू अध्ययन गरिएको छ । छनोट गरिएका उल्लिखित चारवटा मिसिलमा प्रयोग भएका भाषाका स्रोत, निर्माण र वाक्यगठन सम्बन्धमा अध्ययन गरिएको छ ।

परिणाम र छलफल

अदालतमा प्रयोग हुने नेपाली भाषा

कानुनी भाषा कानून विषय वा क्षेत्रसँग सम्बन्धित, कानूनको विषय बोक्ने र कानून क्षेत्रमा विशेष रूपमा प्रयोग हुने भाषा हो । बहस पैरवी, बकपत्र गर्नेको कथन आदि कथ्य रूप हुन् भने विभिन्न लिखतहरू लेख्य रूप हुन् । ढुङ्गेल र दाहालका अनुसार “ऐन, नियम, संविधान जस्ता कानूनका क्षेत्रमा प्रयोग गरिने भाषाको भेदलाई भाषाको कानुनी भेद भनिन्छ । नेपालको संविधान, ऐन, नियम, कानून र न्यायका क्षेत्रमा प्रयोग गरिने नेपाली भाषाको भेदलाई नेपाली भाषाको कानुनी रूप भनिन्छ” (ढुङ्गेल र दाहाल, २०७४, पृ. ७४) ।

यसरी कानून क्षेत्रमा प्रयोग हुने विशिष्ट कानुनी शब्द वा भाषागत पक्षहरू जो भाषा भित्रको एक भेद वा विधा हो, त्यसलाई कानुनी नेपाली भाषा भनिन्छ । कानून क्षेत्रमा प्रयोग हुने नेपाली भाषालाई कानुनी नेपाली भाषाको रूपमा बुझ्न सकिन्छ । यस्ता कानुनी नेपाली भाषा सामान्य नेपाली भाषाभन्दा, शब्द, वाक्यगठन आदि आधारमा फरक र विशिष्ट किसिमका हुन्छन् । कानुनी नेपाली भाषामा संस्कृत, अरबी, फारसी, तुर्की, पोर्तुगाली आदि भाषाका शब्दहरूको बाहुल्य पाइन्छ । यस्तै कानुनी नेपाली भाषामा प्रयोग हुने वाक्यहरू लामा र जटिल रहेको पाइन्छ । कानुनी नेपाली भाषा सामान्य नेपाली भाषाभन्दा क्लिष्ट रहेको र आम नेपालीहरूलाई यसका कतिपय वाक्यहरूको भाव बुझ्न कठिनाई पर्ने समेत हुन्छ । कानुनी नेपाली भाषाको प्रयोग ऐन, नियम र मुद्दा मामिलाका सन्दर्भमा हुने गर्दछ । यस अर्थमा हेर्दा कानुनी नेपाली भाषाको क्षेत्र ऐन, नियम र मुद्दा मामिलासँग सम्बन्धित विषयमा प्रयोग हुने नेपाली भाषाको रूपमा बुझ्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

नेपाली भाषाको कानुनी भेदमा ढुङ्गेल र दाहालका अनुसार :

कानुनी क्षेत्रमा प्राविधिक र पारिभाषिक शब्दहरूको प्रयोग हुन्छ। यसमा प्रायः सामान्य भविष्यत्कालीन क्रियापदहरूको प्रयोग हुन्छ। यसमा वाक्य लामो भए पनि वस्तुपरक शैलीको प्रयोग भएको पाइन्छ। यसमा अरबी, फारसी जस्ता भाषाबाट आएका आगन्तुक शब्दहरूको बाहुल्य पाइन्छ। यसमा सम्भावनार्थ क्रियाको प्रयोग हुँदैन। यसमा सिङ्गो अनुच्छेद एउटै वाक्यमा प्रयोग हुने गर्दछ। यसमा तार्किक शब्दको प्रयोग भएको पाइन्छ।

(ढुङ्गेल र दाहाल, २०७४, पृ. ७४-७५)

कानुनी मुद्दामा जाहेरी दरखास्त, घटनास्थल मुचुल्का, अभियुक्तको बयान, विभिन्न निकायहरू विच गरिएको पत्राचार, प्रहरीको सञ्चार कागजात, अभियोगपत्र, बकपत्र, फैसला, पुनरावेदन आदि कागजातहरू प्रयोग भएका हुन्छन्। अदालती मुद्दाको अनुसन्धान, अभियोजन र अदालती कारवाहीका प्रक्रियाहरूमा सङ्कलित कागजात भएको समग्र फाइललाई मिसिल भनिन्छ। मुद्दाको फाइल वा मिसिलमा रहेका उल्लिखित कागजातमा प्रयोग हुने भाषा सामान्य नेपाली भाषाभन्दा अलि फरक प्रकृतिको देखिन्छ। यसमा कानुन क्षेत्रका विशेष शब्द, वाक्यगठनको प्रकृति र विषयवस्तुका कारण पृथक्पन रहेको हुन्छ।

अदालतका मुद्दा मामिलाका लिखतहरू जाहेरी दरखास्त, अभियोगपत्र, विभिन्न मुचुल्काहरू, अभियोगपत्र, बयान, बकपत्र, फैसला र पुनरावेदनपत्र आदिमा प्रयोग भएका भाषा शुद्ध नभएमा त्यसको गलत अर्थ लागि व्यक्ति अन्यायमा पर्न सक्छ। अदालतमा प्रयोग हुने शब्द प्रयोग वा भाषागत त्रुटिले दिन खोजेको सूचना गलत रूपमा बुझिन सक्छ (लामिछाने, २०७२, पृ. ४८)। नेपाली मुद्दा मामिलामा प्रयोग भएका लिखतमा शुद्धता र व्याकरणगत पक्ष कमजोर रहेको पाइन्छ। यसैले यस्ता मुद्दामा रहेका लिखतका नेपाली भाषाका समस्याहरू पहिचान गरी शुद्धता कायम गर्न सकिएमा गलत अर्थ वा व्याख्या हुन नपाउने र जनता अन्यायमा नपर्ने अवस्था पनि आउँछ। साथै भाषाको शुद्धताले विषयवस्तुलाई बोधगम्य पनि बनाउँछ (लामिछाने, २०७२, पृ. ४८)। अदालतको फैसलामा प्रयोग भएको नेपाली भाषाको अध्ययनबाट अदालतको फैसलामा प्रयोग हुने भाषाका बारेमा अध्ययन भई यस सन्दर्भमा रहेका समस्या र सुधारका विषयमा समेत महत्वपूर्ण सुझाव प्रस्तुत हुने र जनताले न्याय पाउने अधिकारलाई पनि सहज बनाउन सहयोगी हुन्छ। अदालती भाषाको अध्ययनले कानुन व्यवसायी, मुद्दामा प्रतिवादीको रूपमा रहेको व्यक्ति, अपराध अनुसन्धानको कार्यमा संलग्न अनुसन्धान अधिकारी, अभियोजन कार्यमा संलग्न सरकारी वकिल, न्यायाधीश र अदालतका कर्मचारीहरू, अन्य सरोकारवाला व्यक्तिहरू लाई प्रत्यक्ष रूपमा लाभ पुऱ्याउँछ।

अदालतमा प्रयोग भएका भाषाको व्याख्या र विश्लेषण

यहाँ अदालतमा प्रयोग भएका भाषामा प्रयोग भएका शब्दको स्रोत र बनोटका आधारमा विश्लेषण गर्नुका साथै त्यसमा प्रयोग भएको वाक्यगठनको व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ।

स्रोतका आधारमा अदालतको फैसलामा प्रयोग हुने भाषाको विश्लेषण

मुद्दाका विभिन्न लिखत कागजातमा प्रयोग भएका शब्दहरू कसरी आएका हुन् वा तिनको स्रोत के हो ? भन्ने अध्ययन गर्दा अदालती फैसलामा तत्सम, आगन्तुक र मिश्रित स्रोतका शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

(क) **फैसलामा प्रयुक्त तत्सम शब्द** : संस्कृतबाट परिवर्तन नभईकन जस्ताको तस्तै नेपालीमा आएका शब्दहरूलाई तत्सम शब्द भन्दछन् (त्रिपाठी, २०४९, पृ. ३९) । अदालती फैसलामा प्रयोग भएका तत्सम स्रोतका शब्दहरूको स्थिति यस प्रकार रहेको छ :

तालिका १

संस्कृत स्रोतका शब्दहरू

संस्कृत स्रोतका शब्दहरू

भन्सार, परीक्षण, न्यायाधिकरण, पैठारी, कर, राजस्व, प्रतिवेदन, लागत, विवरण, व्यहोरा, ठहर, अधिवक्ता, प्रत्यर्थ, सम्मत, उपरोक्त, उपर्युक्त, भुक्तानी, अभिलेख, तथ्य, प्रज्ञापन, न्यून, आयात, प्रतिपादित, मापदण्ड, प्रयोजनार्थ, द्रष्टव्य, करदाता, सञ्चालक, पुनरावेदक, उपर, निर्धारण, उपदफा, प्रमाण, दर्ता, वाहक, प्रतिवादी, प्रतिवेदन, अपव्याख्या, नियमानुसार, त्रुटिपूर्ण, सहजीकरण, मालवस्तु, प्रक्षेपक, बसाली, निर्दिष्ट, विवेचित, प्रतिलिपि, थुना, अधिकृत, साक्षी, प्रचलित, बन्देज, साविति, कार्यविधि, आपूर्ति, निर्णय ।

अदालतको फैसलामा प्रयोग भएको ९२ शब्दहरूमध्ये ५६ शब्द संस्कृत स्रोतका रहेको देखिन्छ । यसबाट अदालती फैसलामा अत्यधिक तत्सम शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

(ख) **फैसलामा प्रयुक्त आगन्तुक शब्द** : नेपाली भाषामा नेपालभित्र बोलिने संस्कृत भाषाबाहेक अन्य भाषाबाट आएका शब्दहरू आगन्तुक शब्दहरू हुन् (दाहाल, २०६५, पृ. ३९) । अदालती फैसलामा प्रयोग भएका आगन्तुक शब्दहरूमा अरबी, फारसी, तुर्कीमूल र मिश्रण स्रोतका शब्दहरूको स्थिति यस प्रकार रहेको छ :

तालिका २

अरबी, फारसी र तुर्कीमूल आगन्तुक स्रोतका शब्दहरू

स्रोत भाषा

शब्दहरू

अरबी	इजलास, मुद्दा, महसुल, दाखिला, सबूद, कैद, खारेज, मिसिल, तपसिल, कट्टा, असुल, उपदफा, यकिन, कूल, कसूर, जफत, कैद, सदर, ऐन, कैफियत, सदर, नक्कल ।
फारसी	बीमा, जिकिर, बदर, पेशी, दस्तुर, राहदानी, दर, बरामद, बयान, दरबन्दी, सजाय, तलासी ।
तुर्की	मुचुल्का ।

अदालतमा प्रयोग भएको ९२ कानुनी शब्दहरूमध्ये २२ शब्द अरबी स्रोतका रहेको देखिन्छ। अदालती फैसलामा अरबी शब्दको प्रयोग संस्कृत तत्सम शब्दभन्दा पछि अर्थात् दोस्रो स्थानमा रहेको देखिन्छ। अदालतमा प्रयोग भएको ९२ कानुनी शब्दहरूमध्ये १२ शब्द फारसी स्रोतका रहेको देखिन्छ। अदालती फैसलामा फारसी शब्दको प्रयोग तत्सम, अरबी स्रोतका शब्दभन्दा पछि अर्थात् तेस्रो स्थानमा रहेको देखिन्छ। अदालतमा प्रयोग भएको ९२ शब्दहरूमध्ये एउटा शब्द तुर्कीमूल स्रोतका रहेको देखिन्छ। अदालती फैसलामा तुर्कीमूल शब्दको प्रयोग तत्सम, अरबी र फारसी स्रोतका शब्दभन्दा पछि अर्थात् चौथो स्थानमा रहेको देखिन्छ। अदालती फैसलाका भाषामा फारसी, अरबी, संस्कृत र तुर्कीमूलका आगन्तुक शब्दहरू प्रयोग भएको यस अध्ययनबाट देखिन्छ।

(क) **फैसलामा प्रयुक्त मिश्रित शब्द** : मिश्रित भाषा भाषाको त्यो रूप हो, जसमा कम्तीमा दुई भाषाहरूको मिश्रण हुन्छ (शर्मा, सन् २०००, पृ.६२)। अदालती फैसलामा प्रयोग भएका मिश्रित स्रोतका शब्दको स्थिति यस प्रकार रहेको छ :

तालिका ३

मिश्रण स्रोतको शब्द

शब्द	संस्कृत	अरबी
एपदफा	एप	द्यफा

'उपदफा' जस्ता शब्दहरू अरबी शब्द 'दफा' संस्कृत उपसर्ग 'उप' सँग जोडिएर आएको छ। यस्ता शब्दहरू मिश्रण स्रोतबाट आएको नेपालीकरण गरी प्रयोग भएको पाइयो।

तालिका ४

फैसलामा प्रयोग हुने भाषाको स्रोतको सङ्ख्यात्मक परिणाम

शब्दको स्रोत	सङ्ख्यात्मक परिणाम	प्रतिशत
संस्कृत	५६	६०.८६ %
अरबी	२२	२३.९१ %
फारसी	१२	१३.०४ %
तुर्किमूल	१	१.०८ %
मिश्रित	१	१.०८ %
जम्मा	९२	१०० %

फैसलाको कागजात अध्ययन गरेर टिपिएका ९२ कानुनी शब्दहरूको पारिभाषिक स्रोत अध्ययन गरिएको छ। अध्ययन गरिएको पारिभाषिक शब्दहरूमध्ये ६०.८६% शब्दहरूको स्रोत संस्कृत हो। अर्थात् ९२ कानुनी शब्दमध्ये ५६ वटा संस्कृत तत्सम शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ। यसै गरी २३.९१% शब्दहरू अरबी स्रोतका छन्। अदालतको फैसलामा प्रयोग भएका ९२ कानुनी शब्दमध्ये २२ वटा अरबी शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ। १३.०४ % फारसी स्रोतका छन्। फैसलामा प्रयोग गरिएका ९२ कानुनी शब्दमध्ये १२ वटा फारसी

शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ । १.०८% शब्द तुर्कीमुल स्रोतका भएको पाइन्छ । फैसलामा रहेका ९२ कानुनी शब्दमध्ये १ वटा तुर्कीमुल शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ । १.०८% शब्द संस्कृत र अरबी भाषाको मिश्रण भई प्रयोग भएको पाइन्छ । फैसलाका ९२ कानुनी शब्दमध्ये १ वटा मिश्रित स्रोतको शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

अरबी र फारसी शब्दहरूको बाहुल्यले गर्दा मुद्दा मामिलामा प्रयोग भएका भाषा कानून क्षेत्र बाहेकका व्यक्ति र आम सर्वसाधारणलाई बुझ्न र ग्रहण गर्न अफ्ठ्यारो पर्ने पनि महसुस भएको छ ।

बनोटका आधारमा अदालती भाषाको विश्लेषण

मूल शब्द अथवा धातुमा विविध फुँदाहरू जोडिएर नयाँ शब्दहरू प्रजनित हुन्छन् यसैलाई शब्दनिर्माण प्रक्रिया भनिन्छ (सिजापति, २०५४, पृ. ५५) । व्युत्पन्न शब्दलाई तलका वर्गमा बाँड्न सकिन्छ; जस्तै उपसर्ग, कृदन्त, तद्धितान्त, समस्त र द्वित्व (चापागाइँ, २०५५, पृ. ४२) । अदालती मुद्दाका भाषामा प्रयुक्त शब्दहरूको बनोटको स्थिति तल प्रस्तुत गरिएको छ :

(क) **उपसर्गबाट निर्मित शब्दको प्रयोग** : आधार तत्वभन्दा अगाडि लाग्ने व्युत्पादक सर्गलाई उपसर्ग भनिन्छ (अधिकारी, २०७१, पृ. २८२) । मुद्दाका फैसला कागजातमा उपसर्गबाट बनेका शब्दको प्रयोग र निर्माण प्रक्रिया देहायवमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ५

अदालतमा प्रयोग भएका उपसर्गबाट निर्मित शब्दहरू

शब्द	निर्माण प्रक्रिया
अधिवक्ता	अधि+वक्ता
अभिलेख	अभि +लेख
अभियुक्त	अभि+युक्त
प्रतिवेदन	प्रति+वेदन
अपराध	अप +राध
प्रतिपादित	प्रति +पादित
अपव्याख्या	अप +व्याख्या
कानुन	का+नुन
सञ्चालक	सम+ चालक
अधिकृत	अधि+ कृत
प्रमाण	प्र +मान
प्रतिवादी	प्रति + वादी
अवैध	अ +वैध

माथिको तालिकाका आधारमा उपसर्ग लागेर निर्माण भएका शब्दहरूमा सम, वि, अभि, का, प्रति, अधि, अ जस्ता उपसर्गको अधिक मात्रामा प्रयोग भएको पाइयो। शब्दनिर्माण प्रक्रियाको विश्लेषण गर्दा मुद्दामा अरबी, फारसी, संस्कृत शब्दको अधिक प्रयोग गरिएको पाइन्छ। यस्ता शब्दहरू तत्सम उपसर्ग लागेर निर्माण भएका पाइन्छन्।

(ख) **प्रत्ययबाट निर्मित शब्दको प्रयोग** : प्रत्यय त्यो ध्वनि, अक्षर वा शब्दांश हो जसलाई धातु अथवा शब्दको पछाडि लगाएर कुनै रूप वा शब्द बनाइन्छ (तिवारी, २०२०, पृ. ३७५)। मुद्दाको फैसलाका कागजातहरू अध्ययन गर्दा प्रत्ययबाट बनेका शब्दहरू निर्माण प्रक्रिया देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ६

अदालतमा प्रयोग भएका प्रत्ययबाट निर्मित शब्दहरू

शब्द	निर्माण प्रक्रिया
जाहेरी	जाहेर +ई
वादी	वाद+ई
पेशी	पेश + ई
कट्टा	काट् +आ
पैठारी	पैठ+आरी
मुद्दा	मुद्+आ
निकासी	निक्कास +ई
शोधनी	शोध+अनी
भुक्तानी	भुक्तान +ई
दायरी	दायर+ई
फ्काउ	फक्र +आउ

माथिको तालिकाका आधारमा अदालतको फैसलामा अ, ई, आ, आत, आरी, आउ, अनी, जस्ता प्रत्यय लागेर व्युत्पन्न शब्द निर्माण भएको देखियो। शब्द निर्माण प्रक्रियाको विश्लेषण गर्दा मुद्दामा अरबी, फारसी, संस्कृत शब्दको अधिक प्रयोग गरिएको पाइन्छ। यस्ता शब्दहरू नेपाली प्रत्यय लागेर निर्माण भएका पाइन्छन्।

(ग) **समासबाट निर्मित शब्दको प्रयोग** : स्वतन्त्र अर्थ भएका दुई वा दुईभन्दा बढी शब्दहरूको योगबाट एउटा शब्द बनाउने प्रक्रियालाई समास भन्दछन् (शर्मा, २०७१, पृ. २४०)। मुद्दाको फैसलाको कागजातमा रहेका समासबाट बनेका शब्दहरूको प्रयोग र तिनको निर्माण प्रक्रिया देहायबमोजिम रहेको छ :

तालिका ७

अदालतमा प्रयोग भएका समासबाट निर्मित शब्दहरू

शब्द (समास)	निर्माण (विग्रह)
जाहेरवाला	जाहेर गर्छ जसले
मालवस्तु	माल र वस्तु
नियमानुसार	नियमको अनुसार
घटनास्थल	घटनाको स्थल
त्रुटिपूर्ण	त्रुटिले पूर्ण
शोधपुछ	शोध वा पुछ

मुद्दाको फैसलामा समासबाट बनेका समस्त शब्दहरू पनि केही मात्रामा प्रयोग भएको पाइयो । जस्तै जाहेरवाला, चारकिल्ला, नियमानुसार, घटनास्थल, थुनछेक आदि ।

(घ) द्वित्वबाट निर्मित शब्द र तिनको निर्माण प्रक्रिया

कुनै ध्वनि, शब्द, पद वा वाक्यको आवृत्तिबाट विशेषार्थद्योतन गर्ने वा विशेषार्थद्योतनसहित आधारपदको निर्माण गर्ने एक प्रक्रिया द्वित्व हो (न्यौपाने, २०६१, पृ. ३०३) । मुद्दामा अध्ययन गरिएका फैसला कागजातमा द्वित्वबाट बनेका शब्दहरूको निर्माण प्रक्रिया देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ८

अदालतमा प्रयुक्त द्वित्वबाट निर्मित शब्दहरू

द्वित्वबाट बनेका शब्द	निर्माण (द्वित्व)
केरकार	केर +केर
शोधसाध	शोध+शोध

मुद्दाका मिसिल अध्ययनबाट द्वित्व प्रक्रियाबाट भने कम्ती मात्रामा शब्दनिर्माण भएको देखियो । केरकार, शोधसाध आदि जस्ता शब्दहरू द्वित्वबाट निर्मित शब्दको उदाहरणका रूपमा प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

वाक्यका दृष्टिले अदालतमा प्रयोग हुने भाषा

वाक्य भाषाको आधारभूत एकाइ हो । वाक्यांशहरू मिलेर वाक्य बन्दछन् (बन्धु, २०७३, पृ. ९९) । कुनै पनि व्यक्तिले आफ्ना भावना र भनाइहरू अरुसमक्ष प्रस्तुत गर्ने माध्यम वाक्य हो । एउटा अर्थका एकाइलाई पूर्ण रूपमा व्यक्त गर्ने पदसमूह 'वाक्य' हो (त्रिपाठी, २०४९, पृ. ११७) । आफैमा पूर्ण एकमात्र वाक्यांश (उपवाक्य)लाई सरल वाक्य र एकभन्दा बढी वाक्यांश मिलेर बनेको वाक्यलाई जटिल वाक्य भनिन्छ (दाहाल, २०६१, पृ. १७१) अदालती मुद्दामा प्रयोग गरिएका वाक्यहरू के कस्ता रहेका छन् भनी मुद्दाका फैसलाहरू अध्ययन गर्दा सरल वाक्यहरूभन्दा मिश्र,संयुक्त र मिलित वाक्यहरू बढी प्रयोग भएको र वाक्यगठन बढी

जटिल रहेको देखिन्छ। मुद्दा मामिलामा रहेका कागजातहरूमा लामा वाक्यहरूको प्रयोग अधिक रूपमा रहेको पाइन्छ। वाक्यगठनमा व्याकरणका नियमहरू र भाषागत शुद्धतामा ध्यान दिइएको पाइँदैन। वाक्यलाई पूर्णविराम नदिई अल्पविराम चिन्ह प्रयोग गरी लम्ब्याउने गरेको अवस्था पाइन्छ। कतिपय वाक्यहरू नै अनुच्छेदको रूपमा रहेको र कतिपय कागजहरू माथिदेखि तलसम्म दुई तीन वाक्यमा टुङ्ग्याइएको पनि पाइन्छ (लामिछाने, २०७२, पृ.३७-३८)।

मुद्दाका भाषाका वाक्यहरूमा भएवाट, हुनाले, भएमा, गरेको, आएको, नपरेको, रहेका, लिई, आई, भनी, हुँदा, गर्दै, गरी जस्ता असमापिका क्रियापदहरूले जोडी लामो र जटिल वाक्य बनाएको पाइन्छ (लामिछाने, २०७२, पृ.३८)। यस्ता वाक्यहरूमा पदक्रमको पनि ख्याल गरिएको पाइँदैन। यस्ता वाक्यमा व्याकरणलाई पनि बेवास्ता गरेको देखिन्छ। अदालतको फैसलामा प्रयोग गरिएको एउटा वाक्य यस प्रकार रहेको छ : पुनरावेदकले उल्लेखित प्रज्ञापन पत्रबाट एकै किसिमको मालवस्तु आयात गरेको नभई ५ प्रतिशत भन्सार महसूल लाग्ने हार्मोनाइज्ड कोड नं. ९५०३०००० को सामान, २० प्रतिशत महसूल लाग्ने कोड नं. ९४०४२९०० को सामान, ३० प्रतिशत महसूल लाग्ने कोड नं. ९४०३२००० को सामान आयात गरेको मिसिल संलग्न प्रज्ञापन पत्र (पाना २५) बाट देखिन्छ, कारोबार खर्चका सम्बन्धमा Right Logistic Pvt. Ltd. को Cargo Arrival Notice / 31-07-2014 को रिसिप्ट अनुसार भुक्तानी गरेको भारु १००८८५ (ने.रु. १६१५६७ ३३) हर्ष इम्पेक्स प्रा.लि. विल नं. SC/37/2014-2015 DT. 21-08-2014 अनुसारको खर्च भित्र समाहित भएको, हर्ष इम्पेक्स प्रा.लि. को विल नं. SC/37A/2014-2015 DT. 21-08-2014 अनुसारको खर्च भित्रको Perma Shipping Line -INDIA Pvt.Ltd को विल नं. 4946DT. 18-08-2014 अनुसारको डिटेन्सन चार्ज भारु. १२१९२१५० (ने.रु. १९३९०८) तथा हर्ष इम्पेक्सको विल नं. SC/37/2014-2015 DT= 21-08-2014 अनुसारको खर्च भित्र समावेश Perma Shipping विल नं. 4774DT23-0702014 अनुसारको डिटेन्सन खर्च भारु. ३१२६१४१५० र Eveshine Custom (C&F) Pvt.Ltd विल नं. 14C/30/RB 6-8-2014 विजकमा उल्लेखित डिपोजित भारु. १०००० गरी जम्मा भारु. ३२२६१४१५० (ने.रु. ५१६१८३२०) समेत गरी जम्मा ने.रु.७,१०,०९१।२० कारोबार मूल्य भित्र समावेश हुन नपर्ने तथा बैंक चार्जेज रु. ७५०० सिटिडि (कष्टम ट्रान्जिट) रु. ३५००।- पारवहन गोदाम रु. २७६८।४७, कन्टेनर अनलोड रु. ३६५६, बाडियो चार्जेज रु. ५१०० नेपाल भित्र नै खर्च भएको हुँदा भन्सार मूल्यांकन र महसूल प्रयोजनका लागि कारोबार खर्चमा समावेश हुनुनपर्ने भन्ने नै मुख्य पुनरावेदन जिकिर रहेको पाइयो। (शब्द सङ्ख्या : २११)

प्रस्तुत वाक्य राजस्व न्याधिकरण, काठमाडौँको २०७३ /०७४ सालको निर्णय नं. ४ पुनरावेदन नं.९७-०७२-०००८७, मुद्दा : भन्सार मूल्य निर्धारणबाट साभार गरिएको हो।

माथिको अनुच्छेद एउटै वाक्यमा २११ शब्द रहेका छन्। यसरी २११ शब्दको एउटा अनुच्छेद एउटै वाक्यमा संरचित रहेको छ। माथि एउटा वाक्य नै एउटा अनुच्छेदको रूपमा प्रयोग

भएको पाइयो । यो अनुच्छेदमा सरल वाक्यको प्रयोग भएको छैन । माथिको वाक्यमा अल्पविराम, पूर्णविराम आदि चिह्न दिनुपर्ने स्थानमा दिएको पाइएन । माथिको वाक्यमा वर्णविन्यासका सामान्य नियम प्रयोग गरिएको पाइएन । माथिको वाक्यमा भाषालाई व्याकरणले निर्देशित गर्छ भन्ने कुराको ख्याल गरेको देखिएन । माथिको वाक्यमा संयोजकको जथाभावी प्रयोग भएको पाइयो । माथिको वाक्यमा अल्पविराम र पूर्णविरामजस्ता चिन्हहरूको प्रयोगमा लापरवाही गर्ने गरेको देखियो । माथिको वाक्यमा व र व को ख्याल नगरी प्राय सबै स्थानमा व को प्रयोग गरिएको र कतै व को प्रयोग हुनु पर्नेमा व को प्रयोग भएको पाइयो । अदालती फैसलामा एउटा वाक्य नै एउटै अनुच्छेद रहेकाले यो वाक्य जटिल प्रकृतिको रहेको छ ।

निष्कर्ष

कानुनी नेपाली भाषाको रूपमा अदालती फैसलाको कागजातमा अत्यन्त लामो प्रस्तुति हुने गरेको, एकै कुरा पटक पटक दोहरिने गरेको देखिन्छ । कतिपय अनावश्यक तथ्य समेत उल्लेख गर्ने गरेको तथ्य कागजातहरूको अध्ययनबाट देखिन्छ । यस्तै योजनाबद्ध प्रस्तुतिको अभाव मात्र होइन यस्ता कानुनी नेपाली भाषामा प्रयोग हुने वाक्यहरू सरल नभई लामा र जटिल वाक्यहरू रहेको पाइन्छ । कानुनी नेपाली भाषा सामान्य नेपाली भाषाभन्दा क्लिष्ट रहेको र आम नेपालीहरूलाई यसमा रहेको कतिपय शब्दहरू र भाव बुझ्न कठिनाई पर्ने समेत हुन्छ । यसमा वाक्यगठनमा व्याकरणका नियमलाई बेवास्ता गरिएको, लेखाइमा अशुद्धता र प्रस्तुति चुस्तता नरहेको देखिन्छ । यस्ता कानुनी फैसलाको कागजातमा प्रयोग भएका कतिपय शब्द प्राविधिक भएकाले त्यस्ता शब्द सर्वसाधारणले नबुझ्ने हुन्छ । मुद्दामा अङ्ग्रेजी शब्दहरूको प्रयोग पनि गरिएको अरबी, फारसी शब्दहरूको बाहुल्य रहेको र संस्कृत, अरबी, फारसी, तुर्की र नेपाली भाषाका शब्दहरू पनि प्रयोग भएको लगायतका प्राप्तिहरू यस अध्ययनबाट पाइएको छ । अदालती मुद्दामा प्रयोग भएको नेपाली भाषामा खासगरी पुरातन लेखन शैली, लामा वाक्य, पूर्णविरामको सट्टा अल्पविराम चिन्ह प्रयोग गरी वाक्य अवाभाविक रूपमा लम्ब्याउने र शुद्धताको पक्षमा बेवास्ता गर्ने गरेको जस्ता समस्याहरू रहेका छन् । भाषाको शुद्धताले विषयवस्तुलाई बोधगम्य बनाउँछ । यसैगरी कागजातमा अत्यन्त लामो प्रस्तुति गर्ने गरेको हुनाले, एकै कुरा दोहरिने गरी प्रस्तुत गर्ने कुरालाई हटाउदै आवश्यक तथ्यहरू मात्र उल्लेख गर्नुपर्ने देखिन्छ । अदालती फैसलामा जटिल वाक्यभन्दा सरल वाक्य प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । फैसलामा प्रयोग भएका वाक्यमा व्याकरण र वाक्यगठनका आधारभूत कुराहरू पनि अनुशरण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

सन्दर्भ सूची

- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६७). *सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, रत्न पुस्तक भण्डार ।
 अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०७१). *समसामयिक नेपाली व्याकरण*, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
 गौतम, देवीप्रसाद (२०४९). *नेपाली भाषा परिचय*, साभा प्रकाशन ।

घिमिरे, गोविन्द (२०६८). *कानुनी नेपाली भाषा*, साभा प्रकाशन ।

चापागाउँ, नरेन्द्र (२०५५). *भाषातत्त्व*, रत्न पुस्तक भण्डार ।

भाल्टे, दंगल (सन् २००६). *प्रयोजनमूलक हिन्दी : सिद्धान्त और प्रयोग*, वाणी प्रकाशन ।

ढुङ्गेल, भोजराज र दाहाल, दुर्गाप्रसाद (२०७४). *प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, एम.के. पब्लिसर्स एण्ड डिस्ट्रिब्युटर्स ।

तिवारी, भोलानाथ (२०२०). *भाषाविज्ञान कोश*, वाराणसी : ज्ञानमण्डल लिमिटेड ।

त्रिपाठी, जगन्नाथ (२०४९). *सरलीकृत अनिवार्य नेपाली व्याकरण, बोध, रचना र विवेचना*, जगन्नाथ शर्मा न्यौपाने

तिमल्लिसना, यमनाथ (२०६४). *भाषिकाको सैद्धान्तिक पक्ष र नेपालीका भाषिका निर्धारण*, अवलोकन साहित्य प्रतिष्ठान ।

दाहाल, दुर्गाप्रसाद (२०६५). *साधारण नेपाली*, एम. के. पब्लिसर्स एण्ड डिस्ट्रिब्युटर्स ।

दाहाल, बल्लभमणि (२०६९). *नेपाली वाक्य र वाक्यतत्वका प्रमुख पक्षहरू*, गोविन्दराज भट्टराई र खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल(सम्पा.). *डा. बल्लभमणि दाहालका भाषिक चिन्तन*, (पृ. १७१-१९१), रत्न पुस्तक भण्डार ।

न्यौपाने, टङ्कप्रसाद (२०६९). *भाषाविज्ञानको रूपरेखा*, नेपाल बुक डिपो ।

बन्धु, चूडामणि (२०७३). *भाषाविज्ञान*, साभा प्रकाशन ।

यादव, योगेन्द्रप्रसाद र रेग्मी, भीमनारायण (२०५९). *भाषाविज्ञान*, न्यू हिरा बुक्स इन्टरप्राइजेज ।

लामिछाने, विमलादेवी (२०७२). *सरकारी फौजदारी मुद्दामा प्रयोग भएको नेपाली भाषा (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र)*, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।

शर्मा, मोहनराज (२०७९). *प्रज्ञा नेपाली सन्दर्भ व्याकरण*, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

शर्मा, मोहनराज र बराल, कृष्णहरि (२०५९). *भाषाविज्ञान र नेपाली भाषा*, नवीन प्रकाशन ।

शर्मा, राजमणि (सन् २०००). *आधुनिक भाषाविज्ञान*, वाणी प्रकाशन ।

श्रेष्ठ, शङ्करकुमार (२०४६). *नेपाली कानुनी शब्दकोश*, रत्न पुस्तक भण्डार ।

सिजापति, रामविक्रम (२०५४). *भाषा शिक्षा*, साभा प्रकाशन ।